

Δημήτρης Πικιώνης: Ομιλία για το τοπίο

People will not look forward to posterity whenever look backward to their ancestors Wordsworth

Με την ευκαιρία των Δημοτικών Εκλογών κρίναμε σκόπιμο να αναδημοσιεύσουμε το παρόν κείμενο του αρχιτέκτονα και πολεοδόμου Δημήτρη Πικιώνη (1887-1968). Το άρθρο, γραμμένο το 1958, με τη σοφία και την ευαισθησία που χαρακτηρίζουν τα κείμενα του Δ. Πικιώνη, παραμένει εξαιρετικά επίκαιρο, καθώς, συσχετίζοντας εποχές που απέχουν 3000 χρόνια μεταξύ τους, αναδεικνύει ανάγλυφα το μέγα έγκλημα της καταστροφής του αθηναϊκού τοπίου. Το κείμενο αναδημοσιεύεται από το: Δ. Πικιώνη, Κείμενα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1985.

‘Όταν η Ελλάδα ύστερ’ από τους σκληρότατους αγώνες της λευτερώθηκε από ένα επάρατο ζυγό, ήταν φυσικό να βρεθεί αποστερημένη από τις στοιχειώδεις εκείνες γνώσεις και έξεις, που’ ναι ίδιες ενός φτασμένου πολιτισμού... Εδώ ο λόγος για τις καταστροφές που κάνει ο άνθρωπος στο φυσικό τοπίο. ‘Ίσως φταίνε γι’ αυτό και οι αρχιτέκτονες, ντόπιοι και ξένοι, που ζούσαν τότες στην Αθήνα.

Κι όμως ακριβώς λίγο πριν την απελευθέρωση έγινε αυτό που θα σας διηγηθώ: ‘Όταν ο Ανδρούτσος πολιορκούσε τους Τούρκους που κράταγαν την Ακρόπολη, εξαιφνης ακούστηκαν κρότοι μαρμάρων που θραύονται. Τούς είχε λείψει το μολύβι κι έσπαγαν τα μάρμαρα για να εξοικονομήσουν από τους γόμφους των ενώσεων. Τους στέλνει ο Ανδρούτσος τέσσερα παλικάρια για να μάθουν ποιός ο λόγος που οι Τούρκοι τα’ σπαζαν τα μάρμαρα. Κι όταν γύρισαν κι ανάφεραν στον αρχηγό τους την αιτία, ετούτος έστειλε στους Τούρκους μερικά τσουβάλια από βόλια. (Φυσικά, στην πράξη αυτή θα τον παρόρμησε ο γραμματικός του, ο πρώτος Έλληνας αρχαιολόγος που ξέρουμε, ο αείμνηστος Πιπτάκης).

‘Όταν επιτέλους άρχισε να κτίζεται η νέα Πρωτεύουσα, καμία πρόνοια δεν πήραν οι αρχιτέκτονες του καιρού εκείνου, δεν λέω μόνο για να την απομακρύνουν όσο γινόταν μακρύτερα από την Ακρόπολη και τον αρχαιολογικό χώρο του αρχαίου άστεως. Αλλ’ ακόμη και τώρα -που τόσο συζητιέται το ζήτημα της αρχαιότερης συνοικίας των Αθηνών, της Πλάκας- ένας διακεκριμένος αρχαιολόγος, ο κ. Ανδρέας Παπαγιαννόπουλος, μου ‘λεγε πως ο ακριβής χάρτης της αρχαίας Αθήνας δεν έχει ακόμα εξακριβωθεί.

‘Όσο να ‘ναι, σύγχρονα με την ανίδρυση της νέας Πρωτεύουσας άρχισε και η λατομία των λόφων, εκείνης της θαυμαστής σύνταξης των λόφων που, αρχίζοντας από τα Τουρκοβούνια και περιλαμβάνοντας ο Λυκαβηττό, την Ακρόπολη και τους

λόφους των Μουσών, της Πηνυκός και των Νυμφών, καταλήγαν ως το λόφο της Σικελίας, αποσβήνοντας ως το φαληρικό αλίπεδο.

Από τους πρώτους λόφους της ίδρυσης της Νέας Αθήνας που ελατομήθη [είναι]* ο περίοπτος [Λυκαβηττός] και κατεστράφη το χαρακτηριστικότερο περίγραμμά του. Ήταν του λόφου το περίγραμμα (μαρτυρία Γάλλου περιηγητού) όμοιο με τους έλικες ενός δράκοντα που πορευόταν προς την Ακρόπολη, προς της θεάς του το αναφαίρετο βάθρο, Εκείνης το αναπόσπαστο σύμβολο. Και δεν απέμεινε έκτοτε από το ελικοειδές σχήμα ειμή του κυρίου όγκου το θαυμαστό σχήμα κι εκείνα τα πυραμιδοειδή, τόπων του βορρά ίδια, ξένα προς της Αττικής το πνεύμα.

Και την ίδια εποχή είναι που ελατομήθη ο αρχαιότατος λόφος των Μουσών και του Φιλοπάππου [μ' άλλους λόγους, οι πλέον περίοπτοι λόφοι. Για να τελειώνω με τις καταστροφές των λόφων γύρω από την Ακρόπολη, πρέπει να πω ότι η πιο μεγάλη είναι η μακρύτερη και βαθύτατη λατόμηση των δυτικών υπωρειών του λόφου των Νυμφών].

Το όλον τοπίον το αθηναϊκόν ήλλαξεν όψιν. Από λοφώδες και ευκίνητον, ημβλύνθη, ισοπεδώθη από τον οδοστρωτήρα των καιρών...

Οι Πρόγονοι εκείνοι είχαν βαθιά συνείδηση του τι απaráμιλλη γη ήταν τούτη, εκείνοι είχαν κάνει το χρέος των απέναντί της. Αυτά που λέγει ο Ταγκόρ για την Ιντία, ότι δηλαδή “επλήρωσεν ευλαβείας και έρωτος την μητέρα φύσιν”, αρμόζουν πλήρεια για τους αρχαιότατους κατοίκους της δικιάς μας γης.

Κι όταν ο Ευριπίδης υμνεί:

Ερεχθειδαι το παλαιόν όλβιοι
και θεών παιδες μακάρων, ιεράς
χώρας απορθήτου τ' άπο, φερβόμενοι
κλεινοτάταν σοφίαν, αιεί δια λαμπροτάτου
βαίνοντες αβρώς αιθέρος, ένθα ποθ' αγνάς
εννέα Πιερίδας Μούσας λέγουσι
Ξανθάν Αρμονίαν φυτεύσαι.

Τα λόγια του δείχνουν καθαρά πως η σοφία τους είναι η σοφία αυτής της ίδιας γης που κατοικούσαν. Απέραντη είν' η αγάπη τους για τα δύο ποτάμια της γης τους, τα δύο “αγιασμάτά της”, όπως τα ονόμαζαν, τον Ιλισσό και τον Κηφισό. Τότες ήτανε τόποι άβατοι που κανένας δεν μπορούσε να παραβιάσει, ούτε τ' όνομά τους να το προφέρει. Εκεί ήτανε ιερά και άβατα κατώφλια ντυμένα με χαλκό που ανήκαν σε φοβερές χθόνιες θεές...

Μ' αυτά τα ιερά της ευσέβειας ενός πανάρχαιου λαού είναι για πάντα χαμένα, γιατί σε κανέναν καταστατικό χάρτη των Αθηνών δεν είναι καταγεγραμμένα, όχι μόνο για να ξέρουμε που βρίσκονται, μα για να μπορεί να γίνει η αρμόδια με τα σύγχρονα ιεραρχική σύνδεση... Κι αυτό γιατί; Γιατί στην ιεραρχία των δημοσίων υπηρεσιών φαίνεται πως περάσανε άτομα ανιστόρητα, άνθρωποι απαίδευτοι και αντιπνευματικοί. Ως εδώ και λίγα χρόνια, η κοίτη του Ιλισσού σωζότανε πολύ πέρα

*[Τα μέρη του κειμένου που παρατίθενται σε αγκύλες προέρχονται από την παραβολή της αγγλικής ομιλίας με το ελληνικό πρωτότυπο χειρόγραφο.]

από το τωρινό Βυζαντινό Μουσείο. Αλλ' η απόφαση να ριξουν μέσα και τις υπονόμους των εσήμανε την τελική καταδίκη της επιβαλλόμενης λύσης. Ο εγκιβωτισμός δεν είναι λύση, σημαίνει την παραίτηση από κάθε λύση...[Μήπως πράξαμε το καθήκον μας απέναντι στην Ελευσίνα, το ιερό της Ψυχής, που το πνίξαμε ανάμεσα σ' ένα εργοστάσιο τσιμέντων, ένα σιδηροδρομικό σταθμό και ένα φρικτό λατομείο; Αυτή η τάξη των πραγμάτων θα φταίει και για του ευγενέστερου βουνού της Αττικής, της Πεντέλης, εντός βραχυτάτου χρόνου, την σε “γη και σποδό” μεταβολή.] *Και για να εναρμονίσουμε τις σύγχρονες κατασκευές μ' αυτά ή για να προφυλάξουμε το αρχαίο και ιερό από την [ύβρη].

Ευτύχης Μπιτσάκης: *Δημοτικές Εκλογές: Η Διαχείριση της κρίσης*

Για άλλη μια φορά η προεκλογική εκστρατεία ανέδειξε την ευτέλεια της ασκούμενης πολιτικής. Πέντε υποψήφιοι δήμαρχοι, προερχόμενοι όλοι από την παραδοσιακή Αριστερά, άνθρωποι ευφρείς και έμπειροι, αναλόθηκαν σε προσωπικές αντεγκλήσεις σε τετριμμένη προπαγάνδα και σε μικρής εμβέλειας υποσχέσεις. Η Αθήνα, για να γίνει βιώσιμη πόλη, απαιτεί μια ριζική αναδόμηση. Φυσικά αυτό δεν είναι έργο των δημάρχων. Θα ήταν έργο κυβερνητικό, μακράς πνοής. Αλλά οι υποψήφιοι δήμαρχοι θα έπρεπε, έστω, να θέσουν το ζήτημα. Δυστυχώς, ο οριζοντάς τους δεν ξεπέρασε το φράγμα του νέφους το οποίο καλύπτει το “ίοσηφές άστν”. Συγκεκριμένα:

1) Το ενδημικό πρόβλημα του νέφους. Τι προτείνουν; Τραμ, δακτύλιο, καλύτερα καύσιμα. Σύμφωνοι. Τώρα μάλιστα που οι καρκινογόνοι “αρωματικοί” υδρογονάνθρακες υπερπίπτανται σε πυκνότητα δεκαπλάσια απ' ό,τι στις άλλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες. Όμως ούτε τα τραμ, ούτε ο δακτύλιος μπορούν να λύσουν το πρόβλημα του νέφους. (Βλ. μεταξύ άλλων, την άποψη του Δ. Ζιώμα *ΤΑ ΝΕΑ*, 19/9/94). Λοιπόν: “Η Αθήνα πόλη για πεζούς”! Ωραία, ρομαντική εικόνα. Ασφαλώς ο κάθε πεζοδρομος είναι καλός. Αλλά πόσοι πεζοδρόμοι μπορούν να γίνουν σ' αυτή την πόλη; Και όσοι κι αν γίνουν, το νέφος θα παραμένει. Γιατί; Επειδή απλούστατα: 5 εκατομμύρια άνθρωποι δεν χωράνε στο λεκανοπέδιο.

2) Σκουπίδια. Τέσσερα εκατομμύρια κιλά την ημέρα. Εστω ότι τη μεταφορά τους θα την αναλάβουν τα σχεδιαζόμενα διαμερίσματα. Η Αθήνα θα γίνει ίσως τότε, λίγο πιο καθαρή. Αλλά οι χωματερές; Καλό να ξεχωρίζουμε το χαρτί, το γυαλί και το αλουμίνιο. Και τα υπόλοιπα; Γιατί κανείς δεν τολμά να προτείνει τη ριζική λύση της αξιοποίησης για παραγωγή ενέργειας που θα απαλλάξει, μεταξύ άλλων, την Αττική από το άγος των χωματερών;

3. Ανάπλαση της Αθήνας. Ωραία λέξη στα χείλη των υποψηφίων δημάρχων μας. Ανάπλαση πώς; Σε ποιούς χώρους; Πώς θα αναπλάσεις τις φριχτές οκταώροφες πολυκατοικίες που μετέτρεψαν τους στενούς δρόμους σε πηγάδια, κρύβοντας τον ήλιο και ακινητοποιώντας τον αέρα; Πώς θα αναπλάσεις χωρίς πλατείες, ελεύ-